

**ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ «Η Ιστορία της εβραϊκής κοινότητας Χαλκίδας
από το 586 π.Χ. έως το 2001 μ.Χ. – ΤΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ»**

Πνευματικό Κέντρο Ι.Κ. Αθηνών, 20.5.2019 – ώρα 6 μ.μ.

ΟΜΙΛΙΑ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗ

Κύριε Πρόεδρε του ΚΙΣ,

Κύριε Πρόεδρε του Εβραϊκού Μουσείου,

Κύριοι εκπρόσωποι των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων,

Εκλεκτοί προσκεκλημένοι, Κυρίες και κύριοι,

Πίστευα ανέκαθεν και εξακολουθώ να πιστεύω ότι οι κοιμητηριακοί χώροι, εκτός από την ιερότητα τους, που εκ της σύστασης τους έχουν, αποτελούν ιστορικά μνημεία, που τους οφείλεται από την Πολιτεία και την Αυτοδιοίκηση ιδιαίτερη προστασία. Με αυτή την οπτική, το βιβλίο του Μάριου Μάισης, που αποτελεί πνευματικό του τέκνο και απόσταγμα μακρόχρονης έρευνας και μελέτης, είναι κατάθεση ψυχής του συγγραφέα και παρακαταθήκη για την ιστορία της Χαλκίδας.

Για να είμαι ειλικρινής, όταν πριν πολλά χρόνια ο Μάριος Μάισης αναφερόταν στην πρόθεση του να εκδώσει το ανά χείρας βιβλίο, πίστευα ότι εν τέλει ποτέ δε θα εκδοθεί, λόγω της μεγάλης δυσκολίας του θέματος, που απαιτεί πλήθος ειδικών γνώσεων και βεβαίως εκτεταμένη έρευνα πεδίου. Εντούτοις ο συγγραφέας με διέψευσε ευχάριστα με το πόνημα του.

Το βιβλίο το οποίο παρουσιάζουμε σήμερα είναι ένα δύσκολο βιβλίο. Δύσκολο ως προς τη σύλληψη, τη μελέτη και συγκέντρωση του υλικού, τη συγγραφή, αλλά και την ανάγνωση. Είναι ένα βιβλίο που απαιτεί γνώση και αυτοσυγκέντρωση, για να αντιληφθεί ο αναγνώστης το περιεχόμενο του, αφού άλλωστε αποτελεί καρπό πολύχρονου μόχθου και επιμονής του συγγραφέα του.

Το βιβλίο αυτό δεν είναι απλώς η ιστορία ενός νεκροταφείου. Είναι η ιστορία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Χαλκίδας, τα μέλη της οποίας είναι λίγα και αμέτρητα, και βαθιά δεμένα με την ιστορία του τόπου. Γι' αυτό λέω σθεναρά ότι το βιβλίο αυτό είναι βιβλίο που αφορά στην ιστορία ολόκληρης της πόλης της Χαλκίδας.

Όπως οι περισσότεροι γνωρίζετε, σύμφωνα με την ιουδαϊκή θρησκεία η εκταφή είναι ανεπίτρεπτη. Υπό αυτό το πρίσμα, σε ένα εβραϊκό νεκροταφείο υπάρχουν εκ των πραγμάτων πολύ παλαιά μνήματα. Έτσι και στο νεκροταφείο της Χαλκίδας ο συγγραφέας εντόπισε μνήματα από το 1326, αποδεικνύοντας με τις έρευνες του τη μεγάλη ιστορική και αρχαιολογική σημασία του χώρου.

Για να αντιληφθείτε τη σημαντικότητα ενός εβραϊκού κοιμητηρίου, πρέπει να γνωρίζετε ότι σύμφωνα με την ιουδαϊκή παράδοση το νεκροταφείο πρέπει να δημιουργηθεί στα υψώματα μιας πόλης, όπου απαιτείται να υπάρχει τρεχούμενο νερό, που λειτουργεί στον εξαγνισμό της ψυχής. Το νεκροταφείο κλείνει τον Κύκλο της ζωής και επειδή ο θάνατος δεν έχει τίποτε το τρομακτικό, για το νεκροταφείο χρησιμοποιούνται οι όροι Μπετ Α χαιϊμ, Μπετ Ολάμ και Μπετ Αλμίν, δηλαδή Οίκος της ζωής, της αιωνιότητας και του κόσμου, ενώ κατά την επίσκεψη στα νεκροταφεία οι επισκέπτες δεν πρέπει να φέρνουν λουλούδια, αλλά να εναποθέτουν μικρές πέτρες στα μνήματα, σημάδι ότι συνεχίζουν να θυμούνται τον κεκοιμημένο, αλλά και σημάδι σταθερότητας της ιουδαϊκής πίστης. Όπως σημειώνει ο Μάϊσης η λέξη πέτρα στα εβραϊκά καλείται εβέν και σχηματίζεται από τις λέξεις αβ και μπεν, πατέρας και γιός, συμβολίζοντας τη συνέχεια.

Βεβαίως ιδιαίτερα σημαντική και συγκινητική είναι και η διαδικασία της ταφής, την οποία, όπως οι περισσότεροι γνωρίζετε, δεν αναλαμβάνουν ιδιωτικά γραφεία τελετών, αλλά επιτροπή κηδείων, με την ονομασία Χεβρά Κεντουσά – Αγία Αδελφότητα δηλαδή, που αποτελείται από εθελοντές μέλη της Κοινότητας, που εκτελούν το ύψιστο, ιερό και τιμητικό καθήκον της προετοιμασίας της κηδείας και της ταφής, σύμφωνα με τον ιουδαϊκό νόμο και τα έθιμα. Η λέξη κηδεία άλλωστε, σημαίνει φροντίδα στην ελληνική γλώσσα, φροντίδα για τον κεκοιμημένο – ασχέτως αν στη νεοελληνική πραγματικότητα έχει καταστήσει στυγνή εμπορευματοποίηση. Ενώ και η αντίστοιχη εβραϊκή λέξη λεβαγιά σημαίνει απόδοση τιμής και συνοδεία στον κεκοιμημένο. Και επειδή η γλωσσολογία και η εβραϊκή γλώσσα είναι γοητευτικές, σημειώνω εδώ ότι στη λέξη λεβαγιά περιλαμβάνονται οι λέξεις λεβ και για, καρδιά δηλαδή και Θεός, συμβολίζοντας ασφαλώς τη μέγιστη τιμή στο μεταστάντα. Ενώ η λέξη χεβρά έχει ρίζα το χαβέρ, το σύντροφο, εν προκειμένω στις δύσκολες στιγμές, και η λέξη κεντουσά έχει την ίδια ρίζα με τις λέξεις καντίς, καντός και κιντούς, που έχουν, όπως γνωρίζετε, ιδιαίτερο συμβολισμό στην εβραϊκή θρησκευτική ζωή.

Οφείλω να επισημάνω εδώ ότι η εβραϊκή κοινότητα της Χαλκίδας δεν είναι μόνο η αρχαιότερη εβραϊκή κοινότητα της Ευρώπης με συνεχή παρουσία στην πόλη, άλλοτε μικρή κι άλλοτε μεγαλύτερη, αλλά, πρέπει να τονίσω επίσης ότι πολλά από τα μέλη της μπορούν να αναγάγουν και να αποδείξουν ότι οι ρίζες τους σε αυτό τον τόπο χάνονται στα βάθη του χρόνου. Ελληνόφωνοι ανέκαθεν, γι' αυτό και γνωστοί ως Ρωμανιώτες, Ρωμιοί-Εβραίοι δηλαδή, οι Χαλκιδέοι Έλληνες Εβραίοι ήταν και είναι ταυτισμένοι με τη Χαλκίδα, συντέλεσαν δε τα μέγιστα στο οικονομικό και κοινωνικό της γίνεσθαι. Και βεβαίως, από τα σπλάχνα της κοινότητας αναδείχτηκαν προσωπικότητες εθνικού βεληνεκούς, που συνέβαλαν στην ιστορία της χώρας. Αντιλαμβάνεστε λοιπόν τη σημασία του κοιμητηριακού χώρου που εξετάζει το βιβλίο αυτό.

Επειδή αναφέρθηκα στην αρχή της εισήγησης μου για την ανάγκη προστασίας των κοιμητηρίων από την Πολιτεία, πρέπει να σας πω ότι όσον αφορά στο κοιμητήριο που αναφερόμαστε σήμερα, το εβραϊκό νεκροταφείο της Χαλκίδας, η τοπική Αυτοδιοίκηση της πόλης δεν έδειξε πάντοτε τον πρέποντα σεβασμό, αλλά αντιθέτως στο παρελθόν υπήρξαν αυτοδιοικητικοί άρχοντες που

επιβουλεύτηκαν το νεκροταφείο, επιδιώκοντας την απαλλοτρίωση του. Ο Μάριος Μάισης τότε, ήταν ένας από εκείνους που αντιστάθηκαν σθεναρά στα δημοτικά σχέδια, αποδεικνύοντας το νομικό, ηθικό και ουσιαστικό δίκαιο της Κοινότητας. Άλλωστε το εβραϊκό νεκροταφείο Χαλκίδας είναι ιδιόκτητο και ανήκει στην Ισραηλιτική κοινότητα από τα βυζαντινά χρόνια. Ο Μάριος επισημαίνει άλλωστε στο βιβλίο του ότι το Ελληνικό Σύνταγμα περιλαμβάνει διατάξεις προστασίας των χώρων λατρείας, κάτι που οφείλουν όλοι να έχουν υπόψη τους.

Έχω προσωπικά επισκεφτεί τα περισσότερα εβραϊκά κοιμητήρια της Ελλάδας. Άλλα είναι σε καλή κατάσταση, άλλα παραμελημένα – κάποια δυστυχώς είναι εγκαταλελειμμένα, κάποια ήταν χαμένα και ανακαλύφθηκαν πρόσφατα, όπως αυτό της Αλεξανδρούπολης. Όλα όμως έχουν ανάγκη προστασίας, και οφείλουμε να τα προστατέψουμε, ως ιστορική κληρονομιά του ελληνικού εβραϊσμού. Στα περισσότερα δε από αυτά βρίσκονται μνήματα μεγάλης ιστορικής αξίας, που πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης.

Το εβραϊκό νεκροταφείο της Χαλκίδας βρίσκεται σε άριστη κατάσταση, καλύτερη από όλα τα άλλα, και βεβαίως σε αυτό βρίσκονται τα αρχαιότερα μνήματα στον ευρωπαϊκό χώρο. Ο Μάριος είναι ο άνθρωπος στον οποίο οφείλεται η άριστη αυτή εικόνα – διότι δεν ήταν πάντοτε έτσι – και η φροντίδα του είναι καθημερινή και άοκνη. Έχει μάλιστα επιμεληθεί τη δημιουργία ενός μικρού αλλά πολύ σημαντικού επιγραφικού μουσείου, όπου εκτίθενται οι σημαντικότερες επιτύμβιες στήλες. Αντιλαμβάνεστε συνεπώς, ότι το βιβλίο που παρουσιάζουμε είναι το απαύγασμα της πολύχρονης προσπάθειας του Μάριου Μάιση να αναδείξει την ιστορία της εβραϊκής κοινότητας της Χαλκίδας.

Όπως ανέφερα προηγουμένως το βιβλίο του Μάιση είναι ένα δύσκολο βιβλίο: ο Μάριος Μάισης έχει θρησκευτικές αναζητήσεις και βαθιές γνώσεις στο Ζοχάρ και στην Καμπαλά, τη μυστικιστική ερμηνεία της Βίβλου, γνώσεις που ξεπερνούν αυτές πολλών θρησκευτικών λειτουργών. Μέσα από τις γνώσεις του αυτές προσπαθεί να αποδώσει εξηγήσεις αναφορικά με τις στήλες και τα μνήματα και τη σημασία των συμβόλων που έχουν χαραχθεί πάνω σε αυτά, ερμηνείες που απαιτούν βαθιά προσήλωση και γνώσεις για να τις αντιληφθεί ο αναγνώστης. Τα σύμβολα άλλωστε και η σημειολογία είναι κομμάτι της ιουδαϊκής παράδοσης, την οποία ο Μάισης παρουσιάζει αναλυτικά.

Το βιβλίο εξετάζει όλο το χρονικό φάσμα των μνημάτων, με επίκεντρο τους αρχαίους ρωμανιωτικούς τάφους με το ιδιαίτερο σχήμα και την κρύπτη τους. Στην τρισχιλιόχρονη ιστορία των Εβραίων της Χαλκίδας, συγκαταλέγεται η παρουσία πολλών σπουδαίων ραββίνων και μελετητών των ιερών κειμένων, που είναι ενταφιασμένοι στο Νεκροταφείο της Χαλκίδας, γεγονός που αποδεικνύει την ξεχωριστή σημασία του.

Το βιβλίο αυτό έχει άρτια εκτύπωση και αυτό οφείλεται στον αφανή ήρωα του, τον Ισαάκ Ησαΐα. Ο Ισαάκ είναι γόνος μιας παλιάς εβραϊκής οικογένειας της Αθήνας, που διέπρεψε στον εκδοτικό χώρο. Ακόμη θυμάμαι το

βιβλιοχαρτοπωλείο «Η Αθηνά» που λειτουργούσε στην οδό Ευπόλιδος, όπου πήγαινα όταν ήμουν παιδί και αγόραζα καρτ ποστάλ για τη συλλογή μου, από τις εξαιρετικές εκδόσεις του. Ο Ισαάκ επιπλέον είναι γνώστης του θέματος του βιβλίου, διότι εκτός των άλλων είναι μέλος της Χεβρά Κεντουσά της Αθήνας, εκτελώντας ιερό και τιμητικό καθήκον και βρέθηκε κοντά στις δύσκολες στιγμές των περισσότερων από εσάς. Ο Ισαάκ φρόντισε λοιπόν να μας παραδώσει μια άρτια έκδοση από κάθε άποψη.

Πρέπει να πω και λίγα λόγια για το συγγραφέα του βιβλίου. Ο Μάριος Μάισης, φίλος μου εδώ και πολλά χρόνια, δεν είναι επαγγελματίας συγγραφέας, ούτε διπλωματούχος ιστορικός, αλλά βεβαίως το αποτέλεσμα των ερευνών του είναι αναφανδόν καλύτερο από αυτό πολλών άλλων κατ' επάγγελμα συγγραφέων και ιστορικών. Ο Μάισης είναι γόνος μιας από τις αρχαιότερες οικογένειες της Χαλκίδας, που οι άμεσοι πρόγονοι του δημιούργησαν ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά καταστήματα της, που μεσουράνησε όλο τον 20^ο αιώνα. Οι απώτερες ρίζες της γενιάς του ιταλικές – πολλούς αιώνες πριν φυσικά – από τη Μαΐσα της Τοσκάνης, σύμφωνα με την ερμηνεία του Ασσέρ Μωϋσή, του σπουδαιότερου ελληνοεβραίου διανοητή του 20^{ου} αιώνα, ή από το «μαϊς» το καλαμπόκι ιταλιστί και τους καλαμποκάδες μακρινούς προγόνους του, σύμφωνα με την παράδοση που ο ίδιος μεταφέρει. Ο Μάριος διετέλεσε για πολλά χρόνια διοικητικός παράγων και Πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Χαλκίδας, όπου άφησε έργο ιδιαίτερα σημαντικό. Σημειώστε επίσης ότι πριν από αυτό το βιβλίο έγραψε ένα επίσης ογκώδες βιβλίο για την Ιστορία των Εβραίων της Χαλκίδας τις δυόμισι περασμένες χιλιετίες. Ενώ τέλος, πρέπει να σας πω, ότι ετοιμάζει ένα ακόμη βιβλίο, εξίσου σημαντικό, για το λατρευτικό χώρο της κοινότητας μας, την Ιερά Συναγωγή Χαλκίδας.

Κλείνοντας, οφείλω αγαπητέ Μάριε να σε συγχαρώ και να σε ευχαριστήσω για όλα όσα έχεις κάνει για να αναδείξεις την ιστορία της εβραϊκής κοινότητας και ολόκληρης της Χαλκίδας γενικότερα και σου εύχομαι από καρδιάς να είσαι πάντα γερός και δυνατός. Με το βιβλίο σου αυτό έκανες μια μισοβά, μια ενάρετη πράξη. Χαζάκ ου Μπαρούχ. Να είσαι δυνατός και ευλογημένος.

Θρασύβουλος Ορ. Παπαστρατής